

हिमसंस्कृतवार्ता:

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

पञ्चाङ्गम्

अद्य कालयुक्तः वि.सं. २०८१,
कलियुगाब्दः ५१२५ वसन्त-ऋतुः
सूर्यः उत्तरायणः चैत्र कृष्ण प्रतिपदा
तिथिः चैत्र २ प्रविष्टांशः मङ्गलमयः भवेत्

■ पृष्ठ-४ ■ वर्ष-४ ■ अङ्क-१३५

1

मार्च १५, २०२५

Website- www.himsanskritam.com Email- himsanskrit@gmail.com

2 हिमाचलप्रदेशे निवेशं
वर्धयितुं विधानानां परिवर्तनं
कर्तव्यं भविष्यति-
हर्षवर्धनचौहानः

**केन्द्रीय-वित्तमन्त्री
आर्थिकसर्वेक्षण-
पुस्तिकायां मूलरूप्यकस्य
प्रतीकपरिवर्तनार्थं डी-एम-
के-सर्वकारस्य आलोचनां विहितवती**

हिमसंस्कृतवार्ता:। केन्द्रीय-वित्तमन्त्री
निर्मला सीतारामन इत्येषा
आर्थिकसर्वेक्षण-पुस्तिकायां
मूलरूप्यकस्य प्रतीकपरिवर्तनार्थं डी-
एम-के-सर्वकारस्य आलोचनां
विहितवती। वित्तमन्त्रिणा डी-एम-के-
सर्वकारः प्रतीकस्य अनादरार्थं
आक्षिप्तः। तथा समुदीरितं यत् अस्य
चित्रणं यू-पी-ए-सर्वकारस्य कार्यकाले
स्वीकृतमासीत्। पूर्वमुख्यमन्त्री
विपक्षिनेता ई. पलानीसामी इत्येषोऽपि
डीएमके-सर्वकारं अनुचितराजनीत्यै
आरोपितवान्। अत्रान्तरे तमिलनाडुराज्ये
विधानसभायाः अर्थसङ्कल्पना-सत्रमपि
समारब्धम्। राज्यसर्वकारस्य
तमिलनाडुराज्य-विपणन-निगमे
कथितभ्रष्टाचारमालक्ष्य चर्चारी विपक्षनेत्रा
ई. पलानीसामी इत्यनेन अनुरोधो विहितः।
परञ्च अध्यक्षेण एम. अप्पावु इत्यनेन
अनुरोधः निराकृतः यतः परं
विधानसभायां कोलाहलः सञ्जातः।

**अमेरिकादेशः डेन्मार्कदेशस्य
ग्रीनलैण्ड-क्षेत्रस्योपरि
आधिपत्यं स्थापयिष्यति**

अमेरिकीराष्ट्रपतिः डोनाल्ड ट्रम्प इत्येषः
उक्तवान् यत् अमेरिकादेशः
डेन्मार्कदेशस्य ग्रीनलैण्ड-क्षेत्रस्योपरि
आधिपत्यं स्थापयिष्यति। सः गतदिने
व्हाइट हाउस इत्यत्र नाटो-महासचिवेन
मार्क रुट् इत्यनेन सह उपवेशनक्रमे एतत्
प्रोक्तवान्। राष्ट्रपतिः ट्रम्प इत्येषः अवदत्
यत् नाटो-सङ्घस्य प्रमुखः अधिग्रहणे
प्रमुखां भूमिकां निभालयिष्यति। तस्मिन्
एव काले नाटो-महासचिवः यद् इत्येषः
अवदत् यत् राष्ट्रपत्युः ट्रम्पस्य
ग्रीनलैण्ड-क्षेत्रं प्राप्तुं प्रयत्नानाम् विषये
यत्किमपि चर्चा भवति तत् तस्य
अधिकारक्षेत्रात् बहिः अस्ति, सः नाटो-
सङ्घे अस्मिन् प्रकरणे सम्मेलितुं नेच्छति।

3 बिलासपुरे पूर्वविधायकस्य
बम्मरठाकुरस्योपरि
गोलिकाप्रहारः

**पूर्वोत्तरभारतं देशे केसरस्य मुख्यकेन्द्रत्वेन स्वीयां भूमिकाम्
आविष्करिष्यति-केन्द्रीयविज्ञान-प्रौद्योगिकी-राज्यमन्त्री जितेन्द्र सिंहः**

हिमसंस्कृतवार्ता:। केन्द्रीयविज्ञान-प्रौद्योगिकी-
राज्यमन्त्री जितेन्द्र सिंहः प्रोक्तवान् यत् पूर्वोत्तरभारतं
विकसितभारतस्य स्वत्रं पूरयितुं मुख्यप्रेरकशक्तिः वर्तते।
सहैव तेन प्रख्यापितं यत् स्थलमिदं देशे केसरस्य
मुख्यकेन्द्रत्वेन स्वीयां भूमिकाम् आविष्करिष्यति।
शिलांगस्थले नेक्टर इत्यस्य नूतनस्थायी-परिसरस्य
आधारशिलां संस्थापयन् डॉ. सिंहः प्रोदीरितवान् यत्
एकविंशत्यधिक-द्विसहस्रवर्षादारभ्य सरकारस्य
केसराभियानेन सिक्किम- अरुणाचलप्रदेश-
मेघालयादिषु केसरकृषेः विस्तारो विहितः।

**युक्रेनदेशे जायमाने संघर्षे निरन्तरम् अवधानाय
रुसदेशस्य राष्ट्रपतिना स्वीया कृतज्ञताः प्रकटिता**

हिमसंस्कृतवार्ता:। युक्रेनदेशे जायमाने
संघर्षे निरन्तरम् अवधानाय रुसदेशस्य
राष्ट्रपतिना व्लादिमीर् पुतिनेन
प्रधानमन्त्रिणं नरेन्द्रमोदिनं,
अमेरिकीराष्ट्रपतिं डोनाल्ड ट्रम्पेन समेत्य
विश्वस्य नेतृभ्यश्च स्वीया कृतज्ञताः
प्रकटिता। गतसायं बेलारुस-राष्ट्रपतिना
अलेक्जेंडर लुकाशेन्को इत्यनेन सह
संयुक्त-वार्ताहरसम्मेलने थो पुतिनेन

युद्धग्रस्तक्षेत्रेषु शान्तिं संस्थापनाय
प्रधानमन्त्रिणं मोदिनं समेत्य ब्राजील-
दक्षिण-आफ्रिका-देशयोः राष्ट्रपतिभ्यां,
विश्वस्य नेतृभ्यश्च आभार-भारं
प्रकटीकृतम्। गतमासे व्हाइट हाउस इत्यत्र
राष्ट्रपतिना ट्रम्पेन सह उपवेशने श्रीमोदी
रुस-युक्रेनयोः संघर्षे भारतं तटस्थं नास्ति
इति विज्ञापितवान्, तथैव भारतं
शान्तिमिच्छति इत्यपि बोधितवान्। पूर्व
अमेरिकादेशेन त्रिशतदिवसात्मकः दिवसानां
युद्धविरामः प्रस्तावितः। राष्ट्रपतिना
पुतिनेन युद्धविरामस्य समर्थनं कुर्वता
स्वीकृतं यत् अस्मिन् विषये
अवधानमावश्यकम् इति, प्रस्तावः कथं
कार्यान्वितः भविष्यति इत्यस्मिन् विषये
तस्य गम्भीराः प्रश्नाः सन्ति इत्यपि सः
अवदत्।

**ऋतुविज्ञानकेन्द्रम्- उत्तराखण्डे हिमाचले च
अत्यधिकवृष्टेः सचेतना हिमपातस्य च पूर्वानुमानम्**

हिमसंस्कृतवार्ता:। भारतऋतुविज्ञान-
विभागेन आगामिदिनद्वये छत्तीसगड्
झारखण्ड-विदर्भ-पश्चिमवङ्ग, तेलंगाना-
आन्ध्रप्रदेशस्थेषु विविधस्थानेषु तापतरङ्गस्य
स्थितेः पूर्वानुमानं प्रख्यापितम्।
आगामिदिनत्रयेषु ओडिशायाः केषुचित्
स्वलेष्पे अपि तीव्रतापतरङ्गस्य स्थितिः
भवितुमर्हति। पूर्वभारते अधिकतमायमाने
क्रमिकरूपेण प्रायः द्वित्रि-डिग्री
सेल्सियसपर्यन्तं वृद्धिः भविष्यति इति

विभागेनोक्तम्। ऋतुविभागेन
आगामिदिनद्वये जम्मू-कश्मीर-लद्दाखे-
गिलगिते-बाल्टिस्ताने-मुजफ्फरबादे-
हिमाचल-प्रदेशे, उत्तराखण्डे च
अत्यधिकवृष्टेः, हिमपातस्य च पूर्वानुमानं
कृतम् अस्ति हरियाणा, पश्चिमोत्तरप्रदेश,
राजस्थान, पञ्जाब, पूर्वोत्तरप्रदेशेषु चापि
अवरतः मध्यमवृष्टेः सम्भावना
प्रकटितास्ति।

**दिल्ल्यां २०२५विश्वपैरा एथलेटिक्स-
ग्रेण्ड-प्रिक् इत्यस्य समापनम्**

हिमसंस्कृतवार्ता:। भारतेन दिल्ल्यां पञ्चविंशत्यधिक-
द्विसहस्रतमवर्षस्य विश्वपैरा एथलेटिक्स-ग्रेण्ड-प्रिक् इत्यस्मिन्
उल्लेखनीयाभियानस्य समापनं कृतम्, अस्मिन् पञ्चचत्वारिंशत्
स्वर्णपदकानि, चत्वारिंशत् रजतपदकानि, ऊनपञ्चाशत्
कांस्यपदकानि च समेत्य चतुःत्रिंशोत्तरैकशतपदकैः सह भारतं
पदकतालिकायां शीर्षस्थानं अभजत्।

सुभाषितम्

यस्मिन् श्रुतिपथं प्राप्ते,
दृष्टे स्मृतिमुपागते।
आनन्दं यान्ति भूतानि,
जीवितं तस्य शोभते॥

जिसका वृत्तान्त सुनकर, देखकर
तथा जिसका स्मरण करने पर
प्राणियों को आनन्द होता है, उसी
का जीवन शोभा देता है।

प्रतिदिनं नवीनतमं
हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकवार्तापत्रं प्राप्यर्थं
7876636263
Whatsapp संख्या मध्ये
नमो नमः लिखन्तु

To get the latest
himsanskritvartah
Daily Sanskrit Newspaper
every day, write Hello on
7876636263 Whatsapp

**सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-
अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः
पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति**

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

**भारतेन उक्तं यत्
पाकिस्तानस्य**

आरोपाः निराधाराः सन्ति

हिमसंस्कृतवार्ता:। भारतेन उक्तं यत्
पाकिस्तानस्य आरोपाः निराधाराः
सन्ति। पाकिस्तानस्य टिप्पण्याः विषये
नवदिल्ल्यां वार्ताहराणां प्रश्नानां
प्रतिक्रियारूपेण विदेशमन्त्रालयस्य
प्रवक्ता रणधीरजयसवालः अवदत् यत्
पाकिस्तानस्य निराधारारोपाः भारतं
दुर्दृढतया अस्वीकरोति। सः अवदत् यत्
वैश्विक आतङ्कवादस्य केन्द्रं कुत्र अस्ति
इति समग्रं विश्वं जानाति।
श्रीजायसवालः अवदत् यत्
पाकिस्तानेन स्वस्य
आन्तरिकसमस्यानाम् असफलतानां च
अन्येषां उपरि दोषारोपणात् प्राक्
स्वान्तः द्रष्टव्यः।

हिमाचलप्रदेशे निवेशं वर्धयितुं विधानानां परिवर्तनं कर्तव्यं भविष्यति- हर्षवर्धनचौहानः

द्वौ मार्गौ विस्तारं प्राप्तवन्तौ- विक्रमादित्यसिंहः

प्रश्नकाल

मिलित्वा कर्तव्या भविष्यति योजना

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला। हिमाचलप्रदेशस्य उद्योगमन्त्री हर्षवर्धनचौहानः राज्ये निवेशवर्धनविषये बृहद्वचनानि उक्तवान्। उद्योगमन्त्री उक्तवान् यत् यदि हिमाचलप्रदेशे अधिकतमः निवेशः आनेतव्यः तर्हि अत्र विधानानां परिवर्तनं कर्तव्यं भविष्यति। सः अवदत् यत् विधानस्य परिवर्तनार्थं राज्यस्य द्वयोः पक्षयोः नेतारः एकत्र उपविश्य दीर्घकालीनकार्ययोजनायाः चर्चा विचारं च कर्तुं प्रवृत्ताः भविष्यन्ति। सः स्पष्टतया अवदत् यत् हिमाचले निवेशे धारा ११८ महती बाधा अस्ति, यतः निवेशकस्य कृते उद्योगस्य स्थापनायाः अपि च तस्य पिधानस्य विक्रयणस्य च अनुमतिः आवश्यकी भवति, यदा तु उद्योगिनः सुलभनिवेशम् इच्छन्ति, यत् वयं एतावत् सुलभतया प्रदातुं न शक्नुमः। हर्षवर्धनचौहानेन विधायकस्य सुखरामचौधरी इत्यस्य प्रश्नस्य उत्तरे राज्यविधानसभायां एतत् उक्तम्।

हर्षवर्धनः अवदत् यत् उद्योगपतिः तदा एव निवेशं करिष्यति यदा तस्य कृते सुलभं भवति, परन्तु अत्र एतावन्तः वैधानिकबाधाः सन्ति यत् निवेशः सुलभः नास्ति। एतादृशे सति राजनैतिकदलानां कृते वैधानिकदायित्वविषये परस्परं सहमतिः प्राप्तुं महत्त्वपूर्णं भवति, येन अत्र निवेशं वर्धयितुं शक्नोति। विधायकस्य जीतरामकटवालस्य पूरकप्रश्नस्य उत्तरे उद्योगमन्त्री उक्तवान् यत् बिलासपुरे अपि विभिन्नस्थानेषु औद्योगिकक्षेत्राणां विकासस्य योजना अस्ति।

अन्यथा धनं क्षीणं भविष्यति

जोगिन्दरनगरस्य विधायकस्य प्रकाश राणा इत्यस्य प्रश्ने उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री सर्वेषां विधायकानाम् आह्वानं कृतवान् यत् ते स्वस्य विधायककोषस्य धनं विमोचयितुं तत्क्षणमेव उपायुक्ताय अनुशंसाः प्रेषयन्तु। यदि एतत् कालेन न क्रियते तर्हि धनं क्षीणं भविष्यति। सः अवदत् यत् विधायकक्षेत्रविकासकोषाय धनं सर्वकारेण मुक्तं कृतम्। सः अवदत् यत् सर्वकारः एतत् धनं निरन्तरं ददाति, परन्तु प्रथमं Covid ततः परं आपदः कारणात् अस्मिन् किञ्चित् विलम्बः अभवत्। एतत् धनं कदापि न निवर्तते।

बल्हे शाकविपणी निर्मिता भविष्यति- कृषिमन्त्री

कृषिमन्त्री चौधरीचन्द्रकुमारः अवदत् यत् यत्र पूर्वसर्वकारः बल्हे ग्रीनफील्ड विमानस्थानकं निर्मातुम् इच्छति स्म, तत्र वर्तमानसर्वकारः बल्हजनानाम् कृषिविकासस्य विषये चिन्तयति। सः अवदत् यत् अत्र उर्वरभूमिः अस्ति, परन्तु पूर्वसर्वकारः तत् अवगन्तुं न शक्तवान्। अधुना कृषकाणां कृते आश्रयं दातुं शीघ्रमेव अत्र आधुनिकी बृहत् विपणी निर्मिता भविष्यति, यत्र कृषकाः स्वसस्यानां विक्रयं सुलभतया कर्तुं शक्नुवन्ति। सः विधायकः इन्द्रसिंहगान्धी इत्यस्य प्रश्नस्य उत्तरं ददाति स्म।

लोकनिर्माणमन्त्री विक्रमादित्यसिंहः केन्द्रसर्वकारस्य आभारं प्रकटितवान् यत् सः द्वयोः मार्गयोः निर्माणकार्यस्य एकवर्षस्य विस्तारं दत्तवान्। सः अवदत् यत् बड़ा भङ्गालस्य, डोडरा क्वार-मार्गस्य च निर्माणं २०२५ तमस्य वर्षस्य दिसम्बरमासपर्यन्तं पूर्णं कर्तुं समर्थः दत्तः, परन्तु अद्यापि २०२५ तमस्य वर्षस्य सितम्बर-मासपर्यन्तं डोडरा-क्वार-मार्गस्य निर्माणं सम्पन्नं भविष्यति इति अपेक्षा अस्ति विधायक मोहनलाल ब्रक्टा इत्यस्य प्रश्नस्य उत्तरे विक्रमादित्यसिंहः उक्तवान् यत् दूरस्थक्षेत्रेषु मार्गनिर्माणं सर्वकारस्य प्राथमिकता अस्ति, तत्र च द्रुतगत्या कार्यं भविष्यति।

ओबीसी कृते अनुदानं नास्ति- चन्द्रकुमारः

विधायकः राकेश कालिया इत्यस्य प्रश्नस्य उत्तरे कृषिमन्त्री चन्द्रकुमारः अवदत् यत् कृषिविभागः कृषकान् यन्त्रक्रयणार्थम् अनुदानं ददाति। दर-अनुबन्धस्य माध्यमेन कम्पनीनां चयनं भवति, ये एतत् उपकरणं अधिकं विक्रयन्ति। कृषिमन्त्री चन्द्रकुमारः अवदत् यत् अस्मिन् अनुसूचित- जातिजनजातीयानां ५० प्रतिशतम् अनुदानं प्राप्यते, अन्येषां तु ४० प्रतिशतम् अनुदानं प्राप्यते। ओबीसी कृते पृथक् अनुदानं न दीयते। कृषकाणाम् उद्यानपालकानां च कृते सर्वकारेण अनेकाः योजनाः आरब्धाः सन्ति।

सुन्दरठाकुरः स्थानीयक्षेत्रविकासप्राधिकरणस्य अध्यक्षः

उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री इत्यनेन उक्तं यत् कुल्लुमण्डले स्थानीयक्षेत्रविकासप्राधिकरणस्य अर्थात् लाडा इत्यस्य अध्यक्षः विधायकः सुन्दरठाकुरः अस्ति, अतः पंचायतप्रतिनिधिभिः धनं प्राप्तुं तेन सम्पर्कः करणीयः। विधायकस्य सुरेन्द्रशौरी इत्यस्य प्रश्नस्य उत्तरे मुकेशः अवदत् यत् पूर्वसर्वकारस्य समये तत्कालीनः विधायकः जगतसिंहः नेगी लाडा अध्यक्षस्य विषये वदति स्म, परन्तु तत्कालीनः भाजपासर्वकारः न श्रुतवान्। उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री अवदत् यत् यदा सर्वकारः काङ्ग्रेसस्य भविष्यति तदा अध्यक्षः अपि सर्वकारस्य भविष्यति, यस्मिन् संसदीयसचिवस्य उपस्थितिः अनुपस्थितिः वा महत्त्वं नास्ति।

मन्दिराणां कृते ४५० कोटि-रूप्यकाणि- उपमुख्यमन्त्री

विधायककेवलसिंहपठानिया इत्यस्य अन्यस्मिन् प्रश्ने उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्रिहोत्री अवदत् यत् सर्वकारस्य समीपे मन्दिराणां कृते ४५० कोटिरूप्यकाणि सन्ति, तस्य विभागाः तत् धनं व्यययितुम् इच्छति। अत्र आयोजितं माताचिन्तापूर्णं उत्सवं सर्वकारः राज्यस्तरीय-उत्सवरूपेण घोषयिष्यति, अपि च केन्द्रसर्वकारेण सह अम्बस्य रेलस्थानकस्य माताचिन्तापूर्णं इति नामकरणं कृत्वा अत्र सेल्फी-बिन्दुं निर्मातुम् अपि कार्यं करिष्यति। अम्ब रेलस्थानकस्य विषयः विधायकः सुदर्शन बबलु इत्यनेन उक्तः।

१२०१ विद्यालयाः विलीनाः अभवन्

राज्यसर्वकारेण २० फरवरीपर्यन्तं वर्षद्वये राज्यस्य १२०१ विद्यालयानां विलयः, अनामीकरणं च कृतम् अस्ति। १७ महाविद्यालयाः अपि अविज्ञापिताः सन्ति। राज्यसर्वकारेण विधायककरणधीरशर्मणः प्रश्नस्य लिखितरूपेण उत्तरे विधानसभायां इयं सूचना दत्ता। अत्र कथ्यते यत् एते महाविद्यालयाः विद्यालयाः च राज्यस्य सर्वेषु विधानसभाक्षेत्रेषु सन्ति। राज्यसर्वकारेण उक्तं यत् एतेषु १११ सर्वकारीयप्राथमिकविद्यालयाः, २२० सर्वकारीय-माध्यमविद्यालयाः, ३४ सर्वकारीय- उच्चविद्यालयाः, ३६ सर्वकारीय- वरिष्ठमाध्यमिक- विद्यालयाः, १७ महाविद्यालयाः च सन्ति।

७९५ पंचायतसचिवानां पदानि

रिक्तानि- पंचायतीराजमन्त्री

पंचायतीराजमन्त्री अनिरुद्धसिंहः अकथयत् यत् पंचायतीराजविभागस्य अंतर्गतं जिलापरिषदसंवर्गे पंचायतसचिवानां ७९५ पदानि रिक्तानि सन्ति। विधायकः डॉ. जनकराजस्य प्रश्नस्य उत्तरे अनिरुद्धसिंहः सूचितवान् यत् २०२२ तमे वर्षे पंचायतीराजविभागस्य अंतर्गतं जिलापरिषदसंवर्गे आहत्य ३८९ पंचायतसचिवपदानां निर्माणं जातम्। अस्मिन् सम्बन्धितवर्गस्य नियुक्तिसेवास्थितिनियमेषु २०२२ तमे वर्षे सिलाईशिक्षकसंवर्गस्य २० प्रतिशतारक्षणस्य ८१ पदानि पूरितानि सन्ति।

वाणिज्य-उद्योगमन्त्री पीयूषगोयल इत्यनेन उक्तं भारत-अमेरिका-देशयोः द्विपक्षीयव्यापारसन्ध्याः वार्तालापस्य योजना अस्ति

हिमसंस्कृतवार्ता:। वाणिज्य-उद्योगमन्त्री पीयूषगोयल इत्यनेन उक्तं यत् अमेरिकीव्यापारप्रतिनिधिना जेम्सोन ग्रीर इत्यनेन सह परस्परं सकारात्मकं द्विपक्षीयव्यापारसन्ध्या सह फलप्रदा चर्चा अभवत्। सोशल मीडिया पोस्ट् मध्ये गोयलमहोदयः अवदत् यत् अस्मिन् विषये सर्वकारस्य दृष्टिकोणः इण्डिया फर्स्ट्, डेवलप् इण्डिया, कम्प्रीहेन्सिव् स्ट्रेटेजिक पार्टनरशिप् इत्येतयोः आधारेण अस्ति। गतसप्ताहे श्री गोयलः वाशिङ्गटन-नगरस्य भ्रमणं कृतवान् यत्र सः अमेरिकी-वाणिज्य-उद्योग-मन्त्रिभिः सह व्यापार-विषयेषु वार्ताम् अकरोत्। एषा वार्ता अपि महत्त्वपूर्णा अस्ति यतोहि भारत-अमेरिका-देशयोः द्विपक्षीयव्यापारसन्ध्याः वार्तालापस्य योजना अस्ति।

बिलासपुरे पूर्वविधायकस्य बम्बरठाकुरस्योपरि गोलिकाप्रहारः

हिमसंस्कृतवार्ता: - बिलासपुरम् ।

बिलासपुरे केचन अज्ञातजनाः काङ्ग्रेसनेता पूर्वविधायकः बम्बरठाकुरस्य उपरि गोलीकाण्डं कृतवन्तः। बिलासपुरे स्विनिवासस्थाने सः उपस्थितः सन् एषा घटना अभवत्। एतस्मिन् काले केचन अज्ञाताः जनाः तत्र आगत्य तेषु भुशुण्डिकाभिः गोलिकाप्रहारं कृतवन्तः। गोलिकाप्रहारकारणात् पूर्वविधायकः तस्य निजीसुरक्षाधिकारी (पीएसओ) च घातितः। उभौ चिकित्सालये प्रवेशितौ स्तः। निजीसुरक्षाधिकारिणः स्थितिः गम्भीरा इति कथ्यते, पूर्वविधायकस्य सम्प्रेषण तु बिलासपुरतः आईजीएमसी-शिमला-इत्यत्र कृतः अस्ति। ध्यातव्यं यत् गोलिकापातस्य अनन्तरं बम्बरठाकुरः प्रथमं सुरक्षितस्थानं नीतः, पश्चात् जिलाचिकित्सालयं नीतः। अधुना बम्बर ठाकुरः आईजीएमसी शिमलां प्रति निर्दिष्टः अस्ति, यतः बम्बरठाकुरः अवदत् यत् सः आईजीएमसी अथवा पीजीआई इत्यत्र निर्दिष्टः भवेत् न तु एम्स इत्यत्र निर्दिष्टः। बम्बरठाकुरस्य पादे गोली मारिता अस्ति। उपायुक्तः आबिदहसैनः सादिकः जिला चिकित्सालयं प्राप्तवान्। इदानीं निजीसुरक्षाधिकारी (पीएसओ) एम्स बिलासपुरं प्रति निर्दिष्टः अस्ति। तस्य स्थितिः गम्भीरा इति कथ्यते। प्रायः १२ गोलिकाः प्रक्षिप्ताः इति कथ्यते। अपरपक्षे बम्बरठाकुरस्य उपरि आक्रमणस्य सीसीटीवी-दृश्यानि अपि उद्धृतानि सन्ति। तस्मिन् आक्रमणकर्तृणां मुखानि अपि दृश्यन्ते। एसपी संदीप धवालः एव स्थितिं स्वीकृतवान्। पुलिस दलं निर्माणं अभियुक्तानां अन्वेषणं कुर्वन् अस्ति। सीसीटीवी-दृश्यानि स्कैन क्रियन्ते। एतद् आक्रमणं बम्बरठाकुरस्य पत्न्याः सर्वकारीयनिवासस्थाने अभवत्। बम्बरठाकुरः कारस्य पृष्ठतः निगूढः भूत्वा स्वप्राणान् रक्षितवान्। बम्बरठाकुरस्य उद्धारं कुर्वन् पीएसओ गोलिकाद्वयं गृहीतवान्। तस्मिन् विषये मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंह सुखः अवदत्- "बम्बरठाकुरेण सह मया भाषितम्" इति।

अहं तस्मै एम्स गन्तुम् अवदम्, परन्तु यदि सः IGMC आगन्तुं इच्छति तर्हि तस्य व्यक्तिगतं मतम् अस्ति। उपायुक्ताय मया कर्तव्यं नियुक्तं यत् सः यत्र गन्तुं इच्छति तत्र नेतव्यम्। यः कश्चित् एतत् अपराधं कृतवान् सः सर्वमार्गान् पिधाय ग्रहीतव्य इति मया निर्देशः दत्तः। तस्मिन् एव काले लोकनिर्माणमन्त्री विक्रमादित्यसिंहः सामाजिकमाध्यमेषु लिखितवान् यत् "पूर्वविधायकश्रीबम्बरठाकुरस्य उपरि गोलिकाप्रहारः दुर्भाग्यपूर्णः अस्ति, सर्वकारः पुलिसः च अस्मिन् विषये तत्कालं कार्यविधिः करिष्यति तथा च अपराधिनः शीघ्रमेव बन्दीगृहे भविष्यन्ति, हिमाचले एतादृशाः घटनाः चिन्ताजनकाः सन्ति।" वयं तस्य परिवारेण सह उक्तवन्तः सः संकटात् बहिः अस्ति, चिकित्सां च कुर्वन् अस्ति।

बम्बरठाकुरस्य उपरि पूर्वमपि आक्रमणं जातम्

पूर्वविधायकस्य बम्बरठाकुरस्योपरि २०२४ तमस्य वर्षस्य फरवरीमासे २३ दिनाङ्के रेलमार्गनिर्माणकम्पन्याः कार्यालयात् बहिः आक्रमणं जातमासीत्। अस्मिन् काले ११ अभियुक्तानां विरुद्धं प्रकरणं पञ्जीकृतम्। अस्य आक्रमणस्य अनन्तरं २०२४ तमस्य वर्षस्य जूनमासस्य २० दिनाङ्के बम्बरठाकुरस्य उपरि आक्रमणस्य प्रमुखस्य अभियुक्तस्य न्यायालयस्य परिसरात् बहिः गोलिकापातः अभवत्। अस्मिन् प्रकरणे पुलिसैः बम्बरठाकुरस्य पुत्रसहिताः पञ्च आरोपिणः गृहीताः आसन्। तदनन्तरं २३ फेब्रुवरी दिनाङ्के बम्बरठाकुरस्य उपरि आक्रमणस्य मुख्याभियुक्तः पुनः ९ जनवरी दिनाङ्के कारतःप्रकरणे पुलिसैः गृहीतः। अस्मिन् काले बम्बरठाकुरः आरोपितवान् आसीत् यत् तस्योपरि घातकरूपेण आक्रमणस्य सज्जता क्रियते इति। तदनन्तरं पुनः बम्बरठाकुरस्य उपरि घातकं आक्रमणं कृतम्।

राज्ये विधिव्यवस्था सर्वथा नष्टा अस्ति- जयरामठाकुरः

बिलासपुरे गोलीकाण्डस्य घटना अत्यन्तं चिन्ताजनका इति सामाजिकमाध्यमेषु विपक्षस्य नेता जयरामठाकुरः लिखितवान्। एतादृशाः घटनाः स्पष्टं कुर्वन्ति यत् राज्यस्य विधिव्यवस्थायाः स्थितिः सर्वथा नष्टा अस्ति। आशासे यत् अस्मिन् गोलीकाण्डे यः कोऽपि दोषी अस्ति सः शीघ्रमेव विधिना गृहीतः भविष्यति। अस्मिन् गोलीकाण्डे घातितानां जनानां शीघ्रं स्वस्थतां प्राप्तुं ईश्वरं प्रार्थयामि।

HP Education department:

शिक्षकानां स्थानान्तरणं ३० किलोमीटरत्रिज्यायां न भविष्यति, दिशा निर्देशाः प्रकाशिताः

हिमसंस्कृतवार्ता: - डॉ पद्मनाभः

शिमला। हिमाचलप्रदेशस्य शिक्षाविभागेन नवीनाः स्थानान्तरणदिशानिर्देशाः प्रकाशिताः। अद्य प्रभृति विद्यालयेषु शिक्षकैः किञ्चित् न्यूनं ३० किलोमीटर इत्यस्मात् दूरीमध्ये स्थानान्तरणं न भविष्यति। शिक्षकेन विद्यालये द्विवर्षस्य सेवा अनिवार्या अस्ति।

स्थानान्तरणस्य नियमाः:

१. यत्र केवलं एकः शिक्षकः अस्ति, तत्र स्थानान्तरणं न भविष्यति। विकल्पः उपलब्धः चेत् एव विचारणं करिष्यते।
२. नगरीयक्षेत्रेषु परस्परानुमोदित- (म्युचुअल)-स्थानान्तरणस्य आवेदनं न स्वीकरिष्यते।
३. अन्य क्षेत्रेषु रिक्तस्थानानि उपलब्धानि चेत् स्थानान्तरणं स्वीकारं भविष्यति।
४. शिक्षकेन आवेदनं कर्तव्यम् यथा विद्यालयं शिक्षकरहितं न भवेत्।

स्थानान्तरणसम्बद्धाः प्रक्रियाः:

१. स्थानान्तरणप्रस्तावेषु शिक्षकेण छात्र-शिक्षक-अनुपातं निर्दिश्यमानं भवेत्।
 २. दुर्गम क्षेत्रेषु स्थानान्तरणं कुर्वन्तः शिक्षकाः प्रतिस्थापकः(रिलीवर)-नियम पालनं करिष्यन्ति।
 ३. विद्यालयानां विलयनं तथा न्यूननामांकनं सम्बद्धं विचारणं करिष्यते।
 ४. स्थानान्तरणानि १ अप्रैलतः ३० अप्रैलपर्यन्तं सम्पन्नानि भविष्यन्ति।
- जनजातीयक्षेत्रेषु कार्यकालं समाप्तवन्तः शिक्षकाः १५ मार्चपर्यन्तं रिक्तस्थानानां विकल्पान् दातुं निर्देशिताः सन्ति। उच्चप्रारंभिक-निदेशकानां समीपे आवेदनं कृत्वा, २० मार्चपर्यन्तं सर्वकाराय स्थानान्तरणप्रस्तावाः प्रेषणीयाः।

हिमाचले वाहनानां कृते वैकल्पिकं ईंधनं उपलब्धं भविष्यति, काङ्गड़ा मण्डलस्य पञ्च नगराणि चयनितानि

हिमसंस्कृतवार्ता:। हिमाचलप्रदेशं हरितराज्यं कर्तुं प्रयत्नाः प्रचलन्ति। एतदर्थं राज्यस्य नगरीयक्षेत्रेषु पेट्रोलसहितं एलपीजी-सीएनजी-इत्येतयोः स्थाने पीएनजी-प्रदानं भविष्यति। योजनायाः माध्यमेन पर्वतीयराज्ये सीएनजी-विद्युत्वाहनानां प्रसारः वर्धितः अस्ति। राज्ये निर्मितस्य चतुर्लेन-आदिषु

बृहत्-व्यस्त-मार्गेषु वाहन-स्वामिभ्यः सीएनजी-सौविध्यं प्रदातुं महत्यां योजनायां कार्यं प्रचलति, येन जनाः पेट्रोलस्य अवलम्बनस्य स्थाने वैकल्पिक-इन्धनस्य उपयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति। सम्प्रति पठनकोट-मण्डी-चतुर्लेन-इत्यत्र नूरपुर-शाहपुर-नगरे, पार्श्वे देहरा-बडोली-नगरे च अस्याः दिशि कार्यं प्रचलति। देहराबडोली-नूरपुर-नगरयोः सीएनजी-स्थानकस्य कार्यं आरम्भम् अस्ति, शाहपुरे सीएनजी-स्थानकस्य उद्घाटनस्य सम्भावनाः अन्वेषिताः सन्ति। तेन सह

हिमाचले जनानां कृते सीएनजी-इन्धनं सुलभतया उपलब्धते। एलपीजी-सिलिण्डरस्य स्थाने पीएनजी-इन्धनं प्रदातुं सर्वकारेण कार्यं आरम्भम् अस्ति। तदर्थं काङ्गड़ामण्डलस्य देहरा, ज्वालामुखी, काङ्गड़ा, पालमपुर, धर्मशाला इति पञ्च नगराणां चयनं कृतम् अस्ति। एतदतिरिक्तं चम्बानगरे पीएनजी-आपूर्ति-सुविधा अपि आरम्भ्यते। काङ्गड़ा-नगरस्य देहरा-नगरे अस्य पाइपलाइनस्य स्थापनस्य कार्यम् आरम्भम् अस्ति।

हिमाचलविधानसभायां हनुमान-चालीसा शिवस्तुतेः प्रतिध्वनिः

गुरुवासरे विधानसभायां हनुमानचालीसायाः शिवस्तुतिः विषये च प्रतिध्वनिः श्रुता। हिन्दुत्वविषये उभयपक्षयोः मध्ये उष्णविवादः अभवत्। विधायक संजयरत्नः हिन्दुत्वस्य विषये उत्तरं ददाति स्म। सः अवदत् यत् अत्र उपस्थिताः विपक्षस्य विधायकाः स्वं हिन्दुः मन्यन्ते, परन्तु अधुना यदि तेभ्यः हनुमानचालीसा वा शिवस्तुतिः वा पाठयितुं प्रार्थ्यते तर्हि ते तस्य पाठं कर्तुं न शक्नुयुः। एतत् श्रुत्वा विपक्षस्य विधायकाः क्रुद्धाः भूत्वा सदने नारावादं कर्तुं आरब्धवन्तः। पश्चात् विधानसभासभापतिना हस्तक्षेपं कृत्वा विषयं शान्तं कर्तव्यम् आसीत्। तदनन्तरं विपक्षस्य नेता जयराम ठाकुरः मुख्यमन्त्री सुखः च चर्चायां भागं गृहीत्वा प्रश्नानाम् उत्तरं दत्तवन्तः...

असमविश्वविद्यालये द्विदिवसीयकार्यशाला

हिमसंस्कृतवार्ता: श्रीनिशिकान्तपाण्डेयः शिलचरः, असमः । असमप्रदेशस्य असमविश्वविद्यालये पाण्डुलिपिविषये द्विदिवसीयकार्यशाला आरम्भः जातः ११ दिनाङ्कतः -१२ दिनाङ्कपर्यन्तम् । असमविश्वविद्यालयः तथा राष्ट्रीयपाण्डुलिपिमिशन-इत्यनयोः संयुक्ततत्त्वावधाने कार्यशाला आयोजिता । द्वीपप्रज्वलनेन कार्यक्रमस्य शुभारम्भः जातः । अनुष्ठाने अस्मिन् मुख्यातिथिरूपेण उपस्थिताः आसन् भारतीयपुरातत्त्वसर्वेक्षणोक्ति संस्थानस्य निर्देशकः तथा इतिहासविभागस्य प्रो. आलोकत्रिपाठीवर्यः, अन्तर्जालमाध्यमेन राष्ट्रीयपाण्डुलिपिमिशनस्य निर्देशकः प्रो. अनिर्वानदाशरथ्यश्च । एषः महोदयः कार्यशालायाः मूलवक्तव्यं स्थापितवान् । उपस्थिताः आसन् विश्वविद्यालयस्य जातीयपाण्डुलिपिसंसाधन-संरक्षणकेन्द्रस्य निर्देशकः प्रो. दीपेन्दुदासवर्यः, आंतरिक गुणवत्ता आश्वासन प्रकोष्ठ इत्यस्य निर्देशकः प्रो. पीयूषपाण्डेयवर्यः, असमविश्वविद्यालयस्य भारतीयज्ञानपरम्परासंरक्षणकेन्द्रस्य निर्देशकः प्रो.एम.गङ्गाभूषणवर्यः च । अस्य विश्वविद्यालयस्य संस्कृतविभागस्य अध्यक्षः प्रो. शान्तिपोखरेलवर्यः, कार्यक्रमस्य संयोजकः डा.गोविन्दशर्मावर्यश्च उपस्थिताः आसन् । विभिन्नप्रान्तस्य विश्वविद्यालयेभ्यः अध्यापकः - अध्यापिका च आसन् अस्मिन् कार्यक्रमे । उपस्थिता आसन् असमप्रदेशस्य कुमारभास्करवर्य-

संस्कृतपुरातनाध्ययनविश्वविद्यालयस्य सङ्कायाध्यक्षः डा.रातुलबुजोरवर्यः, अध्यापिका डा.सानुसिन्हावर्या च । विश्वविद्यालयस्य अस्य विधिविभागस्य अध्यापकः संघर्षमिश्रः तथा कृषिप्रयुक्तिविद्या विभागस्य अध्यापिका अजिता तिवारीवर्या च आसन् । विश्वविद्यालयस्य छात्रा ज्ञानश्री दासः मङ्गलाचरणेन अनुष्ठानस्य आरम्भः कृतवती । प्रो.शान्तिपोखरेलवर्यः अतिथीनां स्वागतं कृतवन्तः । डा.गोविन्दशर्माकार्यशालाविषये उक्तवान् । एतत् विहाय लिपिः अध्ययनम्, एतस्य किं प्रयोजनम्, कथं संरक्षणं कर्तव्यम् इति विषये चर्चा जाता । प्रो.आलोकत्रिपाठीवर्यः पुरातत्त्व-इतिहासे पाण्डुलिपीनां प्रभावः विषये व्याख्यानं प्रदत्तम् । प्रो.अनिर्वानदासवर्यः पाण्डुलिपीनां संरक्षणेन तथा गुरुत्वविषये वक्तव्यं दत्तवान् । प्रो.पीयूषपाण्डेयवर्यः जातीयशिक्षानीतिमध्ये पाण्डुलिपीनां प्रभावः, प्रो.गङ्गाभूषणवर्यः ज्ञानार्जनविषये कथितवान् । प्रो.दीपेन्दुदासवर्यमानसमये पाण्डुलिपयः गुरुत्वविषये भाषणं उक्तवान् । विभागस्य शोधपत्रिका वागीश्वरी इत्यस्य १८ अङ्कस्य विमोचनमपि अतिथिद्वारा अभवत् । अन्ते डा.गोविन्दशर्मावर्यः सर्वेभ्यः धन्यवादं ज्ञापितवान् । विश्वविद्यालयस्य छात्राः शान्तिमन्त्रेन अनुष्ठानस्य समाप्तिं कृतवन्तः । अस्मिन्नेव कार्यक्रमे प्रायः ६० छात्राः, शोधच्छात्राः तथा विश्वविद्यालयस्य सर्वे अध्यापकाश्च प्रतिभागिनः आसन् ।

होलिकोत्सवः

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

होलिकोत्सवस्य उत्पत्तिसम्बन्धे नैकानि मतानि सन्ति-
१) यस्य पर्वणः सम्बन्धः 'कामदहनम्' इत्यनेन वर्तते। भगवान् शिवः स्वक्रोधाग्निना कामदेवं दग्धवान्। ततो हि अस्य पर्वणः उपक्रमः इति।
२) फाल्गुनशुक्लाष्टमीतः पूर्णिमापर्यन्तं होलाष्टकं मन्यते। तदा वृक्षशाखाः कर्तयित्वा विविधवर्णैः वस्त्रखण्डैः ताः बद्ध्वा भूमौ आरोप्यन्ते स्म। ततो हि होलिकोत्सवस्य प्रादुर्भावः इति।
३) हिरण्यकशिपोः भगिनीं होलिकायाः वरदानप्रभावात् अग्निः तां दग्धुं न शक्नोति स्म। परन्तु भ्रातुराज्ञया सा यदा प्रह्लादं स्वाङ्के स्थापयित्वा अग्निस्नानं कृतवती तदा सा स्वयं दग्धा जाता, परं प्रह्लादः रक्षितः। तदारभ्य हि होलिकोत्सवस्य प्रचलनमिति।
४) फाल्गुनपूर्णिमायाम् एकाग्रचित्तैः भक्तैः दोलने दोलायमानः श्रीगोविन्दपुरुषोत्तमः दर्शनीयः। चन्दनाम्रमञ्जुर्योः मिश्रणं सहर्षं खादनीयम् इत्येका लोकप्रथा होलीपर्वत्वेन परिवर्तिता इति।
५) भविष्यपुराणानुसारम् एकदा देवर्षिः नारदः युधिष्ठिरं प्रत्युक्तवान् यत् फाल्गुनपूर्णिमायां सर्वेभ्यः अभयं प्रदातव्यं, येन सर्वे जना उल्लासपूर्वकं हस्युरिति। तदानन्दः हि क्रमेण होलिकापर्वत्वेन प्रवर्तितः इति।
-इत्येवं होलिकासम्बद्धानि लौकिकानि नानामतानि उपलभ्यन्ते।

"लौकिकन्यायकोशः"

"पितापुत्रन्यायः"

एकः एव मनुष्यः एकदैव कस्यचित् पिता भवति कस्यचित् च पुत्रः। एवं जीवने भूमिकाद्वयस्य पालनम् अनेन बोध्यते। तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य इति पाणिनीयसूत्रस्य {१-१-६६} महाभाष्ये अस्य न्यायस्य प्रयोगः कृतः।

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर

हिमसंस्कृतवार्ताः, डॉ. विवेक शर्मा, जोगिन्द्रनगरम्

सामान्यज्ञानम्

प्रश्नः 1. नेताजी-सुभाषचन्द्र- बोस- अंतरराष्ट्रीय विमानपतनम् कुत्र अस्ति?
उत्तरम् : कोलकाता (पश्चिमीबंगालराज्ये)।
प्रश्नः 2. 'अष्टमहश्रीवैद्यस्तोत्रम्' इत्यस्य रचयिता कः अस्ति?
उत्तरम् - 'हर्षवर्धनः'।
प्रश्नः 3. 'कृष्णस्य समीपम्' इत्यस्य समस्त पदं किम्?
उत्तरम्- 'उपकृष्णम्' (अव्ययीभावः)।
प्रश्नः 4. 'प्रधानाचार्यः' इत्यस्य सन्धि- विच्छेदं कुरुत-
उत्तरम्- 'प्रधान + आचार्यः'।
प्रश्नः 5. राष्ट्रीय-सांख्यिकीदिवसः कदा भवति?
उत्तरम् - जूनमासस्य नवविंशतिः दिनांके।

आकाशस्य विधिपूर्वकं अवलोकनं कृतवन्तः । एतेषु मिस्रदेशीयाः, बेबिलोनदेशीयाः, ग्रीकाः, भारतीयाः, चीनी, माया, अमेरिकादेशस्य बहवः प्राचीनाः आदिवासिनः च सन्ति । पूर्वं खगोलशास्त्रे खगोलमापनम्, आकाशगतिविज्ञानम्, अवलोकनात्मकखगोलशास्त्रम्, पञ्चाङ्गनिर्माणम् इत्यादयः विविधाः विषयाः अन्तर्भवन्ति स्म ।

स्नेहस्य सौहार्दस्य च संवर्धनाय अयं रङ्गोत्सवः भवतु

किरण सुमन, राजस्थान
संस्कृतशिक्षिका

स्नेहस्य सौहार्दस्य च संवर्धनाय अयं रङ्गोत्सवः भवतु।
ज्ञानरङ्गैः जीवनं शोभनं भवतु, संस्काररङ्गैः हृदयं पुण्यमयम् च भवतु।
रङ्गाः केवलं न चर्मणि शोभा, ते सन्तु बुद्धी हृदि कर्मसु च।
स्नेहस्य सेतुं दृढं कृत्वा सर्वे जनाः सन्तु मोदयुक्ताः॥

छात्रेभ्यः प्रेरणामयी
शुभकामनाः

विद्यायाः दीपः प्रदीप्तः स्याद्,

संस्कारैः जीवनं शोभितम्।
सङ्कल्परङ्गैः सज्जीकृतं भवेत्, सततं लक्ष्यं साधनीयम्॥
न केवलं रङ्गोत्सवः चर्मणि, जीवनं चापि प्रकाशितम्।
संघर्षस्य रक्तः, धैर्यस्य नीलः, शान्तेः हरितः, प्रज्ञायाः पीतः।
एते सर्वे भवन्तु समवेताः, यथा भवेत् सफलजीवनस्य चित्रम्॥
न कदापि विषादं कुरुत, न च प्रमादं गृहीत।
संघर्षेऽपि हसन्तः गच्छन्तु, सततं स्वप्नान् पूरयन्तु॥

खगोलशास्त्रम्

खगोलशास्त्रं एकं प्राकृतिकं विज्ञानं यत् आकाशवस्तूनाम्, ब्रह्माण्डे घटमानानां घटनानां च अध्ययनं करोति । तेषां उत्पत्तिं, तेषां समग्रविकासं च व्याख्यातुं गणितं, भौतिकशास्त्रं, रसायनशास्त्रं च उपयुज्यते । रुचिकरवस्तूनि सन्ति ग्रहाः, चन्द्राः, तारा, नीहारिका, आकाशगङ्गा, उल्कापिण्डाः, क्षुद्रग्रहाः, धूमकेतुः च । प्रासंगिकघटनासु सुपरनोवाविस्फोटः,

गामाकिरणविस्फोटः, क्वासरः, ब्लैजार्, पल्सरः, ब्रह्माण्डीयसूक्ष्मतरङ्गपृष्ठभूमिविकिरणं च सन्ति । अधिकसामान्यतया खगोलशास्त्रं पृथिव्याः वायुमण्डलात् परं यत् किमपि उत्पद्यते तत् सर्वं अध्ययनं करोति । ब्रह्माण्डविज्ञानं खगोलशास्त्रस्य एकः शाखा अस्ति यः समग्ररूपेण ब्रह्माण्डस्य अध्ययनं करोति ।

खगोलशास्त्रं प्राचीनतमेषु प्राकृतिकविज्ञानेषु अन्यतमम् अस्ति । अभिलेखिते इतिहासे प्रारम्भिकाः सभ्यताः रात्रौ